

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Черкасової Світлани Василівни
на дисертаційну роботу РУДИКА Олександра Володимировича
на тему «Організаційно-економічний механізм пенсійного забезпечення
громадян в умовах інституційних трансформацій», представлену на
здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань
05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 051 «Економіка»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Дисертаційне дослідження Рудика Олександра Володимировича присвячено актуальній науково-прикладній проблемі формування та розвитку організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян в умовах інституційних змін. Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю реформування вітчизняної пенсійної системи для забезпечення фінансової стійкості її солідарного рівня, розширення складу її компонентів за рахунок впровадження обов'язкового накопичувального рівня, досягнення справедливості пенсійних виплат та стандартів соціального захисту громадян пенсійного віку, характерних для розвинених економік.

В сучасних умовах пенсійна система країни виявляє свою низьку ефективність, що характеризується недостатнім розміром пенсійних виплат із солідарного рівня, низьким рівнем коефіцієнта заміщення, мізерними розмірами добровільного накопичувального компонента та відсутністю її загальнообов'язкового накопичувального рівня. Додатково посилюють неефективність функціонування пенсійної системи такі чинники, як демографічне старіння населення країни, зменшення співвідношення між чисельністю зайнятих і осіб пенсійного віку, значна тінізація ринку праці. Дефіцитність державного Пенсійного фонду щороку зростає, мізерні пенсії отримує більша частина населення країни пенсійного віку, а функціонуючі

установи накопичувального пенсійного забезпечення за весь період своєї діяльності не змогли забезпечити належні додаткові пенсійні виплати для своїх учасників. Вищезазначені обставини актуалізують завдання удосконалення організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян, ефективне функціонування якого дозволить забезпечити довгострокову фінансову стійкість вітчизняної пенсійної системи, пришвидшений розвиток її накопичувального рівня, підвищення рівня пенсійних виплат, досягнення соціальної справедливості та високих стандартів фінансового забезпечення пенсіонерів. Актуальність теми додатково підкріплюється необхідністю формування довгострокових інвестиційних ресурсів для післявоєнного відновлення економіки країни та її розвитку, що забезпечується діяльністю фінансових установ в межах накопичувального компонента пенсійної системи.

Тема дисертаційного дослідження узгоджена з тематикою науково-дослідних робіт навчально-наукового інституту бізнесу і фінансів Закладу вищої освіти «Подільський державний університет» і є складовою частиною наукових досліджень за темою «Формування стратегії та пріоритетів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0114U007032).

З огляду на зазначене, тема дисертаційного дослідження є своєчасною, соціально та економічно значущою, має вагоме теоретичне та практичне значення і відповідає сучасним науковим і прикладним потребам у сфері економіки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації, їх достовірність та повнота висвітлення

Ознайомлення з дисертаційною роботою дає підстави стверджувати про належний рівень обґрунтованості та достовірності сформульованих наукових положень, висновків та рекомендацій. Методологічна основа дослідження базується на поєднанні загальнонаукових та спеціалізованих методів пізнання економічних явищ і процесів, що дозволило здійснити всебічний аналіз сучасної проблематики реформування системи пенсійного забезпечення

громадян. Серед них: методи індукції і дедукції, аналізу і синтезу, діалектичний, абстрактно-логічний, історичний, економіко-статистичний, розрахунково-аналітичний, розрахунково-конструктивний та інші методи.

Достовірність отриманих результатів в дисертаційній роботі забезпечується використанням широкої інформаційної бази, яка охоплює законодавчі акти Верховної Ради України, нормативні документи Президента України, рішення та постанови Кабінету Міністрів України, а також розпорядчі матеріали Міністерства соціальної політики України. В дисертаційній роботі опрацьовані статистичні й аналітичні дані Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної служби статистики України, Пенсійного фонду України, а також міжнародних організацій, зокрема офіційні статистичні показники та звіти Організації економічного співробітництва та розвитку, Європейського Союзу, Світового банку, Міжнародного валютного фонду.

Грунтовність та достовірність одержаних наукових положень, висновків та рекомендацій підтверджується значним переліком використаних джерел, обсягом проаналізованих теоретичних та емпіричних даних, використанням методологічного інструментарію досліджень, широким спектром публікацій за темою дисертаційної роботи.

Мета проведеного дисертаційного дослідження відповідає його темі. Зміст та структура роботи повністю узгоджені з її назвою, метою та означеними завданнями дослідження. Наукові положення викладені конкретно, логічно, висновки і рекомендації ґрунтуються на результатах проведених авторських досліджень.

Порушень принципів академічної доброчесності у дисертації не виявлено, є посилання на використані джерела інформації. Автором дотримано всіх норм законодавства про авторське та суміжні з ним права.

Оцінка наукової новизни дисертаційної роботи

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у вирішенні актуального наукового завдання щодо розробки комплексу теоретико-методичних та практичних рекомендацій для удосконалення та розвитку

організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян в умовах інституційних трансформацій вітчизняної пенсійної системи та реалізації євроінтеграційних прагнень України.

Найбільш вагомим результатом, отриманим автором в процесі дисертаційного дослідження, є удосконалення інституційної моделі організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян в Україні, що дозволить забезпечити інституціоналізацію накопичувального рівня, сформувати чітку архітектуру управління пенсійними активами, досягнути належного рівня контролю та відповідальності за дотриманням вітчизняного пенсійного законодавства, посилити роль фінансових інститутів в удосконаленні фінансових механізмів щодо обліку трудового стажу, сплати страхових внесків і нарахування пенсій.

Запропонований підхід дозволив автору виокремити основні елементи організаційного механізму системи накопичувального пенсійного забезпечення, серед яких, на відміну від існуючих, виділені базові гарантії для учасників накопичувального рівня вітчизняної пенсійної системи, що включають гарантії збереження внесків, страхування інвестиційного ризику, встановлення мінімальних стандартів доходності, інструменти захисту прав учасників у разі банкрутства недержавних пенсійних фондів.

Автором визначені методичні засади побудови організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян та розширена його організаційна структура, що дозволяє забезпечити всебічний і інтегрований підхід до його ефективного функціонування в умовах системних викликів і загроз у пенсійній сфері.

На особливу увагу заслуговує підхід автора щодо удосконалення стратегії розвитку організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян в Україні в контексті європейської інтеграції, в якій визначена необхідність реалізації таких пріоритетів, як забезпечення фінансової стійкості солідарної пенсійної системи, розвиток обов'язкового накопичувального рівня, стимулювання розвитку недержавного пенсійного забезпечення, гармонізація вітчизняного пенсійного законодавства з нормами Європейського Союзу,

пришвидшення цифровізації пенсійної системи, підвищення прозорості та ефективності управління пенсійними коштами. Швидка реалізація такої стратегії сприятиме формуванню в Україні сучасної, фінансово стійкої та соціально- орієнтованої пенсійної системи, здатної забезпечити гідний рівень життя громадян похилого віку відповідно до європейських стандартів соціального захисту населення.

Серед результатів, що набули подальшого розвитку, слід відзначити узагальнення наукових підходів до оцінки стану систем пенсійного забезпечення громадян у європейських країнах в умовах інституційних змін, що дозволило дослідити їх особливості, зокрема, тісний зв'язок розміру пенсійних виплат із величиною страхових внесків до державної пенсійної системи, дієве функціонування «автоматичних стабілізаторів», які дозволяють коригувати основні параметри пенсійних систем, враховуючи зростання очікуваної тривалості життя громадян, поступове, більш широке використання багаторівневих пенсійних моделей. Заслужують на увагу методичні підходи автора щодо обґрунтування основних етапів формування організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян в умовах інституційних трансформацій; впровадження інноваційних механізмів управління пенсійними активами; розроблення науково-практичних рекомендацій для посилення інституційної автономії Пенсійного фонду України, які дозволять забезпечити його фінансову незалежність, а також управлінську, нормативну та цифрову автономію, що сприятиме підвищенню якості управління, зниженню політичного впливу на фінансові рішення та створення умов для розвитку в країні багаторівневої пенсійної системи.

Практичне значення дисертаційної роботи

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у розробці конкретних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян в умовах проведення пенсійної реформи. Вони включають формування стратегії його розвитку шляхом інституційної модернізації, забезпечення фінансової стійкості солідарної пенсійної системи, запровадження та ефективного

функціонування обов'язкового накопичувального рівня, цифровізації пенсійної системи, гармонізації вітчизняного пенсійного законодавства із нормами ЄС, стимулювання розвитку недержавного пенсійного забезпечення.

Практичне значення отриманих результатів дослідження підтверджується їхнім впровадженням у діяльність Департаменту соціального захисту Кам'янець-Подільської міської ради при внесенні змін до Програми соціально-економічного розвитку місцевої громади на найближчу перспективу; Головного управління Пенсійного фонду України в Чернівецькій області при реалізації сучасних завдань пенсійної реформи; Департаменту фінансів Чернівецької ОДА (ОВА) при формуванні програм і проектів економічного і соціального розвитку Чернівецької області. Важливо відзначити, що практичні рекомендації, націлені на залучення працівників аграрної сфери до участі у накопичувальних пенсійних програмах, на основі досліджень дисертанта визначені як одне із завдань в Програмі соціально-економічного розвитку Хмельницької області.

Практичне впровадження запропонованих дисертантом рекомендацій сприятиме удосконаленню організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян, розвитку багаторівневої вітчизняної пенсійної системи та наближенню її до стандартів європейських країн.

Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях

Основні наукові положення, висновки та пропозиції, які сформульовані за результатами дисертаційного дослідження, висвітлено у 16 наукових працях, з яких 7 наукових статей – у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, та 9 тезах доповідей за матеріалами науково-практичних конференцій загальним обсягом 5,3 друк. арк. (з яких особисто автору належать 5,05 друк. арк.).

Тематика публікацій повною мірою охоплює основні положення дисертаційної роботи та відображає результати досліджень автора щодо теоретико-методичних засад удосконалення організаційно-економічного механізму пенсійного забезпечення громадян в умовах інституційних змін, методичних підходів до його аналізу, обґрунтування пріоритетів його розвитку

на перспективу. Опубліковані праці безпосередньо пов'язані з метою, завданнями та науковою новизною дисертаційного дослідження. У співавторських публікаціях чітко визначено особистий внесок здобувача, що підтверджує самостійність отриманих результатів та належний рівень їх наукової апробації. Загалом кількість, рівень і зміст наукових публікацій відповідають установленим вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка». Вищевикладене дозволяє зробити висновок про відповідність наукових публікацій вимогам щодо кількості, змісту і достатньої повноти відображення результатів наукового дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності

Дисертаційна робота викладена українською мовою, характеризується належним рівнем наукового стилю, логічністю побудови та послідовністю викладення матеріалу. Структура роботи є цілісною та відповідає поставленій меті й завданням дослідження. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації займає 228 сторінки комп'ютерного тексту. Основний зміст викладений на 207 сторінках. Робота містить 32 таблиці, 27 рисунків та 13 додатків. Список використаних джерел налічує 204 найменування, з них 56 - іноземними мовами.

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам до кваліфікаційних наукових праць доктора філософії. За результатами аналізу дисертаційної роботи та поданих матеріалів можна констатувати, що дослідження є самостійно виконаною науковою працею. Наукові положення, висновки та рекомендації сформульовані автором на основі власних досліджень, а використані наукові ідеї, концепції та результати інших учених супроводжуються належними посиланнями на відповідні джерела. Підстав вважати, що дисертаційна робота містить ознаки академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень принципів академічної доброчесності, не виявлено. Результати перевірки на текстові збіги та зміст

дисертації засвідчують дотримання автором вимог академічної етики та принципів самостійності наукового дослідження.

Дискусійні положення та зауваження стосовно змісту дисертації

Незважаючи на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження та побажання методологічного та прикладного характеру.

1. Дисертант у своїй роботі здійснив детальний аналіз стану вітчизняної пенсійної системи, яка в сучасних умовах зазнає суттєвих змін під впливом демографічних факторів. Однак в роботі недостатньо уваги приділено оцінюванню впливу довгострокових демографічних прогнозів на стан пенсійної системи країни, передусім на її фінансову збалансованість.

2. Автор справедливо відзначає важливу роль недержавних пенсійних фондів у забезпеченні функціонування другого та третього рівнів вітчизняної пенсійної системи. Проте ефективність функціонування цих інститутів значною мірою залежить від правильності обраних ними інвестиційних стратегій, збалансованості сформованих інвестиційних портфелів та підібраних об'єктів інвестування в умовах обмеженості інструментів вітчизняного фондового ринку. З огляду на це в дисертації доцільно було б більш ґрунтовно розглянути питання інвестиційного управління в недержавних пенсійних фондах, особливостей підбору компаніями з управління активами НПФ об'єктів інвестування для збереження та примноження пенсійних активів та формування ефективних інвестиційних стратегій.

3. У роботі проведено оцінювання міжнародного досвіду реформування пенсійного забезпечення. Однак з огляду на завдання швидкого впровадження в Україні другого (обов'язкового) накопичувального рівня пенсійної системи доцільно було б проаналізувати досвід його впровадження в світовій практиці та провести порівняльний аналіз ефективності його функціонування (обов'язкового та добровільного компонентів) в європейських країнах. Результати такого аналізу дозволили б сформувати відповідну інформаційну базу для удосконалення накопичувальної складової пенсійної системи в Україні.

4. Вітчизняний фондовий ринок в сучасних умовах характеризується обмеженістю фінансових інструментів для реалізації ефективних стратегій інвестування, що ускладнює діяльність фінансових інститутів, які управляють пенсійними активами. Ця проблема посилюється інфляційним знеціненням пенсійних активів, фінансовими та економічними ризиками в умовах війни. Тому в дисертаційній роботі доцільно було б більше уваги приділити вивченню ефективних фінансових інструментів фондового ринку, визначенню їхніх інвестиційних характеристик та можливості їх використання у пенсійних інвестиційних портфелях з врахуванням нормативів інвестування, визначених законодавством.

5. Сучасний розвиток національної економіки відбувається під впливом додаткових ризиків, дія яких зумовлена військовою агресією проти України. Дія цих ризиків чинить негативний вплив і на функціонування вітчизняної пенсійної системи, гальмуючи її швидке реформування та впровадження в країні її другого обов'язкового (накопичувального) рівня. З огляду на це, автору доцільно було б доповнити своє дослідження кількісною оцінкою існуючих зовнішніх і внутрішніх ризиків запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови економіки України.

Зазначені зауваження не знижують загальної наукової цінності дисертаційної роботи, а радше окреслюють подальші напрямки наукового пошуку та поглиблення досліджуваної проблематики.

Загальний висновок про дисертаційну роботу

Дисертаційна робота РУДИКА Олександра Володимировича на тему: «Організаційно-економічний механізм пенсійного забезпечення громадян в умовах інституційних трансформацій», подана до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка», є завершеною науковою роботою, мета якої полягає в теоретичному та науково-практичному обґрунтуванні комплексу теоретико-методичних та практичних рекомендацій для удосконалення і розвитку організаційно-економічного механізму

пенсійного забезпечення громадян в умовах інституційних трансформацій вітчизняної пенсійної системи та інтеграції у європейський простір.

За змістовними та формальними ознаками дисертаційна робота відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року зі змінами, а її автор РУДИК Олександр Володимирович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

професор кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу Львівського торговельно-економічного університету,
доктор економічних наук, професор

Світлана ЧЕРКАСОВА

